

מטיילים בעקבות האירוסים

יש באירוסים משהו שמפתיע בכל פעם מחדש. הפרח הגדול והמרשים הזה צומח ובולט בתקופה קצרה מתוך העשבונים, ושאר הפרחים מתגמדים לעומתו והופכים לרקע צבעוני ל"דבר האמיתי". רבים נשבים בקסמם של האירוסים ועולים לרגל מדי שנה לריכוזי הפריחה שלהם

החניון הדרומי ביותר, הנמצא מדרום למגדל היערנים שבפסגת הר ברקן. **חניון הר ברקן**, מצפון למשטחי הפריחה ובסמוך למגדל היערנים הבולט. שימו לב: ניתן ללכת לאורך השביל המסומן בלבד מחניון האירוסים לעבר הר ברקן. **חניון שער הזהב** (ממזרח להר לפידים), באזור קיימים ריכוזי פריחה וניתן לצפות בהם לאורך מסלול מעגלי מסודר ומסומן שיש ללכת לאורכו בלבד.

האירוס הנצרתי בגבעת המורה גבעת המורה הממוקמת בלב העמקים מצפון לגלבע ולעמק חרוד ומדרום לבקעת כסלות תבור ולרכס נצרת, נקראת גם "החרמון הקטן", ומהווה רכס מעניין בעל מגוון בוטני וזואולוגי עשיר. מגוון סוגי מסלע מתצורות גיאולוגיות שונות כמו בזלת, גיר קשה וגיר רך יוצר מגוון בתי גידול ומופעים בוטניים מעניינים. די אם נזכיר את מרבדי התורמוסים בצדה המזרחי של הגבעה ואת "יער" אוג הבורסקאים בסמוך לחורבת סהר. אולם אין ספק שאחת מגולות הכותרת של הגבעה היא ריכוז האירוס הנצרתי הנמצא בתחום שמורת הטבע גבעת המורה.

איך מגיעים: כדי להגיע לשמורה יש לפנות מזרחה בצומת גבעת המורה בכביש 65, מצפון לכניסה לבית החולים העמק. שלט לבן יפנה אותנו ומשיך לגבעת המורה, אחר כך נפנה ונמשיך לאורך רחוב ז'בוטניסקי שהופך בהמשך

אירוס הגלבע

שלמרגלות ההר. את רכס הגלבע חוצה דרך נוף (כביש 667), הנקראת דרך נוף גלבע, המתעקלת סביב פסגת הר ברקן וניתן להגיע אליה באחת משלוש כניסות: מכביש 675 בסמוך לתל יזרעאל (בין צומת נבות לצומת יזרעאל); מכביש 669 ממערב לגן לאומי גן השלושה, בכביש העולה למעלה הגלבע (6666); ומכביש 90 (לבאים מדרום) עלייה מצדו המזרחי של הגלבע בכביש 667 המתפצל מדרום לשדה תרומות.

נסיעה לאורך דרך הנוף תוביל אותנו לאזור הפריחה המרכזי של האירוסים ולשלושת החניונים הסמוכים אליו. בכל אחד מהחניונים ניתן לצאת למסלול מעגלי בעקבות אירוסי הגלבע. **חניון האירוסים** (מצפון להר אחינועם),

צפון

אירוס הגלבע והאירוס הנצרתי

כתב: אסף דורי, מנהל מרכז חינוך והסברה גליל תחתון עמקים

באזור הגליל התחתון, במרחק קצר זה מזה, ניתן לראות שני מינים הדורים במיוחד של משפחת האירוסים. אירוס הגלבע בהר ברקן ברכס הגלבע, והאירוס הנצרתי בגבעת המורה וברכס נצרת.

שמורת אירוס הגלבע

איך מגיעים: השמורה נמצאת בסמוך להר ברקן, הפסגה הגבוהה ביותר בגלבע המתנשאת לגובה 497 מטרים מעל פני הים וכ-570 מטרים מעל פני עמק חרוד

הידעתם?

באביב 2008 התחילו ברשות הטבע והגנים בהאבקה ידנית של אוכלוסיות האירוס הנצרתי בשמורה על מנת להגדיל את הפריחה והחניטה (יצירת זרעים). פעולות אלה נעשו בסיוע של סטודנטים מהמגמה החברתית-סביבתית במכללת עמק יזרעאל ותלמידי בית הספר היסודי נטופה בנצרת.

לשדרות קונטיקט. נעפיל עם הכביש עד לסוף שכונת גבעת המורה וכ-200 מטרים לפני הכפר הערבי דחי (במקום שבו הכביש פונה חדות שמאלה) נפנה ימינה בדרך עפר המסומנת בצבע כחול. נעלה לאורך דרך העפר עד לפיצול השבילים המסומן באדום ובכחול. נפנה ימינה בדרך עפר לא מסומנת ולאחר כחצי ק"מ, במקום שבו מסתיים יער האורנים הנטוע, נחנה את הרכב, מכאן מתחילה שמורת הטבע של האירוס הנצרתי בגבעת המורה.

המסלול: בהליכה לאורך דרך העפר הרחבה יתגלה לנו האירוס הנצרתי, מימין ומשמאל לשביל. יש להקפיד לא לרמוס את העלים דמויי המניפה ואת הפרחים היפים. ההליכה היא לאורך הדרך הראשית - הלוך וחזור - ובסיומה נחזור לרכבים ונסוב על עקבותינו עד לשביל המרכזי, לפיצול שבילים המסומן באדום ובכחול בסמוך לבריכת חורף. הפנייה שמאלה בדרך הסלולה אל השביל האדום מובילה לעבר מגדל היערנים של קק"ל, וימינה לפסגת האנטנות. השביל הכחול פונה לכיוון צפון-מזרח, למסלול המקיף את גבעת המורה בצדה המזרחי. כדאי לעלות לבקר גם את המגדל בפסגת נבי דחי. הפסגה, שגובהה 517 מטרים מעל פני הים, מאפשרת לנו תצפית פנורמית לעבר הגלבוע והרי השומרון בדרום, לעבר עמק יזרעאל והכרמל במערב, ולעבר רכסי הגליל בצפון ורמות הגליל והגולן במזרח. אם יתמזל מזלנו נוכל לראות באופק גם את פסגת החרמון המושלג מתנשאת מעל פסגת הר תבור.

ניתן לעלות לחלקה הצפוני של השמורה אם ממשיכים לטפס לאורך השביל האדום, שהופך בהמשך לכחול ומסתיים בכפר נין. לאורך המסלול האדום מתגלה פריחה אביבית מרשימה, ואפשר לראות שם בין היתר את צבעוני ההרים, את נורית אסיה ואת אוג הבורסקאיים.

האירוס הנצרתי ברכס נצרת

איך מגיעים: שמורת האירוס הנצרתי נמצאת בצמוד לבית הקברות העירוני של נצרת עילית, בסמוך להר יונה. הר יונה, המקשר בין אזור התעשייה והשכונות המזרחיות לבין מרכז העיר, חוצה דרך ראשית שנקראת שדרות מעלה יצחק. ניסע בדרך זו לכיוון מזרח, נחלוף על פני בית הקברות ונחנה בסמוך למעגל התנועה. משם נמשיך בהליכה דרומה לאורך החומה ונגיע לריכוזי פריחת האירוס הנצרתי בשמורה.

תודה ליפתח סיני, אקולוג מרחב גליל תחתון.

דרום

אירוס שחום ואירוס ירוחם

כתב: ליאור שווימר, מנהל מרכז הדרכה דרום

אירוס שחום בצומת גורל

איך מגיעים: פונים מזרחה (שמאלה לבאים מצפון) מכביש 40 בצומת גורל (כ-4 ק"מ מצפון לבאר שבע) לכיוון עוקף באר שבע, החוצה את גבעות גורל. לאחר כ-200 מ' חוצים את הגשר מעל למסילת הרכבת ומיד לאחריו מצפון לכביש (מצד שמאל לבאים מכביש 40) חונים בסמוך לגבעה קטנה. החניה בעייתית מעט מכיוון שמדובר בכביש ראשי ויש להיזהר!

המסלול: על גבעה קטנה, בסמוך למפגש הכביש והמסילה, בצד שדה חרוש, מתפתל שביל קצר שמוביל לאחד מהריכוזים היפים של האירוס השחום בנגב.

אירוס שחום בתל ערד

איך מגיעים: נוסעים על כביש באר שבע-ערד (כביש 31) לכיוון ערד, ומעט מערבה לערד, בצומת תל ערד, פונים צפונה (שמאלה לבאים ממערב) לכביש 317 - השילוט מכוון לתל ערד. חמש דקות נסיעה יביאו אותנו לגן לאומי תל ערד, שם אפשר להחנות את הרכבים. **המסלול:** מטפסים על הגבעה מדרום לאתר אל ריכוז האירוס השחום. מומלץ להיכנס גם לתל ערד עצמו לסיור.

בית גידול טבעי ואזור חקלאי גדול בין גושים אורבניים גדולים: בצפון נתניה ובדרום רעננה והרצליה.

איך מגיעים:

לשמורת טבע נחל פולג (מורד נחל פולג): נוסעים בכביש 2 ודרומה לנתניה פונים מערבה למכון וינגייט. חונים בחניון מסודר בכניסה לוינגייט ויוצאים לסיור בשמורה

לשמורת טבע שער פולג: נוסעים בכביש 2 ומדרום למכון וינגייט פונים מזרחה לכיוון קיבוץ יקום. בכניסה לקיבוץ יש שילוט המכוון לשמורה.

לשמורת טבע בני ציון: נוסעים בכביש 2, פונים מזרחה במחלק חוף השרון וממשיכים צפונה בכביש הפנימי (כביש 7635) המקביל לכביש החוף. בפנייה הראשונה פונים מזרחה ולאחר שחוצים את פסי הרכבת פונים ימינה לשמורה.

גן לאומי חוף השרון

גן לאומי חוף השרון מייצג את בית הגידול של חוף הים ושל רכס הכורכר החופי ושוכן על רכס הכורכר המערבי של השרון. הגורם העיקרי המשפיע על הצומח של חוף הים הוא מידת הקרבה לים. רוחות חזקות הנושבות בקרבת הים נושאות עמן רסס מלווה של מי ים וגרגירי חול. כאן נמצא את איריס הארגמן והעדעד הכחול, שהושבו לכאן על ידי רשות הטבע והגנים לאחר שהושמדו עקב נסיעה לא מבוקרת על המצוק.

איך מגיעים: בכביש 2 פונים מערבה במחלק חוף השרון (מדרום לנתניה). לאחר מכן פונים בכביש זה צפונה ונוסעים במקביל לכביש 2 לכיוון הכיכר. בכיכר פונים מערבה לכיוון חוף הים ונוסעים בכביש המתעקל דרומה, לאורך הגדר, עד לכניסה למגרש חניה לאתר.

אירוס ירוחם. צילום: ד"ר אורי פרגמן-ספיר

בגושים של גבעולי תפוחת רמים, שכל אחד מהם נושא בקצהו פרח יחיד שצבעו ארגמן עד סגול כהה. צבע השערות ("הזקן") במנהרת ההאבקה צהוב, וכך ניתן להבדיל בינו ובין קרוביו האירוס השחום ואירוס ירוחם. אירוס הארגמן הוא היחיד בקבוצת אירוסים ההיכל הגדל במישור החוף.

ניתן למצוא מקבצים של אירוס הארגמן בשמורת טבע אירוס ארגמן בבית חנן ובגבעת חומרה, בגבעות הכורכר בנס ציונה, בגן לאומי חוף השרון, בשמורת האירוסים בנתניה ובמרחב נחל פולג - שמורת טבע שער פולג, בני ציון, תל יצחק וחרוצים.

מרחב נחל פולג

שמורות הטבע חרוצים ובני ציון משמשות מקלט למיני צמחים ובעלי חיים ששרדו באזור ומייצגות את הנותר מהעולם הביולוגי שאפיין בעבר את השרון. השמורה היא חוליה בשרשרת של שמורות זעירות במרחב, המייצגות את המערכת האקולוגית בשרון, ומכאן חשיבותה. מרחב נחל פולג וחלק מאגן הניקוז שלו מהווים את החיץ הפתוח הגדול ביותר במרחב שרון ומשמשים

שמורת אירוס ירוחם

איך מגיעים: שמורת אירוס ירוחם משתרעת על פני 537 דונם ונמצאת כ-4 ק"מ צפונית מזרחית לירוחם, לאורך כביש דימונה ירוחם (מס' 204), ומצד מזרח שלו. שמורה זו נועדה לשמר את אוכלוסיית אירוס ירוחם - מין אנדמי ונדיר המצוי רק בין דימונה לירוחם, במישור ימין, במישור רותם ובירדן, באזור אדום.

השמורה מצויה בשולי גוש סלעי גיר מתקופת הטורון, אולם רובה חול ניאוגני מעורב בלס. בית הגידול החולי הוא תנאי לקיומו של אירוס זה. השמורה כוללת כתם גדול של אירוס ירוחם, לצד חברת יפרוק המדבר וחברת לענת המדבר.

מישור החוף

אירוס הארגמן

כתבה: שרית פלאצ'י, מנהלת מרכז הדרכה שרון

אירוס הארגמן נמנה עם קבוצת אירוסים ההיכל והוא הראשון במיני הקבוצה לפרוח (בחודש פברואר). הצמח גדל

בית חנן וגבעת חומרה

שמורת טבע אירוס ארגמן ליד בית חנן היא שריד לגבעות הכורכר המאפיינות את מישור החוף. מטרתה העיקרית של השמורה היא לשמש מקלט למיני צמחים ובעלי חיים אשר שרדו באזור. אחד ממינים אלו הוא אירוס הארגמן הפורח מדי חורף (מתחילת חודש פברואר) בשמורה, ואליו מתלווים צמחים נדירים נוספים כמו שום תל אביב, צבעוני ההרים, תורמוס למיני וכלנית מצויה.

בצדו המערבי של כביש 4 קיימת גבעה נוספת - גבעת חומרה. גבעה זו מהווה בית גידול כורכרי, על כל מאפייניו, ומוקד פריחה של אירוס הארגמן. בתקופת הפריחה פורחים בגבעה במלוא הדרם כלניות, רתמים מיתנן שעיר ועוד.

איך מגיעים: נוסעים על כביש 4, יוצאים במחלף גן רווה וממשיכים לכיוון צומת עין הקורא. נוסעים מערבה בכביש 4311 לכיוון קיבוץ פלמחים ולפני חורשת הצנחנים ונחל שורק רואים מצד ימין שלט גבעת חומרה ומולו כניסה לשביל עפר. לגבעת חומרה יש לפנות ימינה ולחנות מתחת לגבעה. השמורה נמצאת כ-2 ק"מ מערבית למושב בית חנן, 1.5 ק"מ דרומית למושב גן שורק. דרך מסומנת אדום 10340 יוצאת מבית עובד וחולפת בשוליה המערביים של השמורה. הדרך חולית ואינה עבירה לרכב רגיל. בשמורה עצמה עוברים שבילי הליכה קצרים ומחובלים, ללא סימון.

שמורת האירוסים בנתניה

שמורת האירוסים בנתניה איננה שמורת טבע מוכרזת ורק האירוסים עצמם מוגנים על פי חוק גנים לאומיים ושמורות טבע. שטח השמורה מוגן בחקיקת עזר עירונית ומנוהל על ידי

עיריית נתניה ובשיתוף חלקי עם קק"ל (בהסברה ובהדרכה).

בשמורה גדל אירוס הארגמן הפורח במלואתפארתובמהלך חודש פברואר. מסלול טיול טבעתי ייקח אתכם בין הפרחים היפים של אירוס הארגמן ועוד מינים יפים הפורחים בשמורה כגון אלקנת הצפעים, הפורחת בכחול עז, צבעוני ההרים (זן שרוני), רותם המדבר ועוד.

איך מגיעים: נוסעים בכביש החוף (כביש 2) ויוצאים במחלף נתניה דרום (מתחם איקאה). פונים מערבה, מעבר לצומת רמת פולג ונוסעים עד לחניון מימין לכביש ולידו שילוט של בריכת דורה (בחניון פארק משחקים גדול מעץ). מול פארק המשחקים נמצאת שמורת האירוסים. כדי להגיע אליה חולפים על פני החניון וברמזור הבא אחריו מבצעים פניית פרסה עד שרואים את השמורה מימין. חונים בחניון שמורת האירוסים.

גבעות הכורכר בנס ציונה

רכס הכורכר בנס ציונה מהווה חלק מרכזי ברצף השטחים הפתוחים באזור, שהתפרסם בזכות פריחה מרהיבה של מגוון צמחים ופרחים, ובראשם אירוס הארגמן הפורח בגבעות הכורכר הבודדות שנתרו. הגבעות מהוות בית גידול לבעלי חיים וצמחים ייחודיים, שדות חקלאיים ומטעים ובעונת הפריחה פורחים אירוס הארגמן, צבעוני שרוני, אזוביון דגול, עירית גדולה ועוד.

איך מגיעים: נוסעים בכביש 4, יוצאים במחלף גן רווה ופונים שמאלה לצומת עין הקורא. ממשיכים עד לצומת ראשונים, ומשם ימינה לכיוון נס ציונה. נקודת ההתחלה של הטיור בנס ציונה, ליד פסל שומר הגבעות בראשון לציון, בגב גן הוורדים.

מומלץ להגיע לשמורות עם מפות סימון שבילים 1:50,000 של הועדה לסימון שבילים. לאתרים הצפוניים: מפה מספר 7 ולדרומיים מפה מספר 10.

אירוס הארגמן בבית חנן, צילום: יניב לוי